

ons amsterdam

januari 1984
jaargang 36

*Schapenburgerpad, 9 februari 1983
(Foto Bert Brand, Dienst Ruimtelijke Ordening)*

De aangeërfden aan het Schapenburgerpad, in vergadering bijeen

Perikelen rond een stedelijk polderpad vroeger en nu

J. Hageman

Zomer 1982. In een statige vergaderzaal op het Prinsenhof zijn de aangeërfden aan het Schapenburgerpad – een meer dan 250 jaar oud particulier polderpad, gelegen tussen de Vossiusstraat en de P.C. Hooftstraat – bijeen. Het blijkt te gaan om de jaarlijkse vergadering, voorgeschreven door de Conventie van het Schapenburger Padt van

achter aan 't Land van Hendrik Roos, strekkende ieder erf van het Pad tot de sloot' (Wijde sloot). Overeengekomen werd voorts: 'dat het selve pad voor gemeene rekening regt door sal worden gemaakt, de dwarssloten gedempt en de poort voor aan de Cingel gemaakt en dat het selve pad tien voeten breed, van de Cingel af, tot

dom van de aangeërfden met uitzondering van het laatste gedeelte langs tuin 25.

Het oud-zakelijk recht van aangeërfdheid met betrekking tot het Schapenburgerpad is dus ruim 230 jaar oud.

Roerige jaren rond 1890

De gemeente heeft verschillende

Stadhouderskade hoek Hobbemastraat omstreeks 1894, kort voor de afbraak van het oude en de bouw van het nieuwe café-restaurant Parkzicht. De tramrails volgen de Stadhouderskade

19 november 1782, verleden door Nicolaas van Veen, notaris bij de edele hove van Holland, geadmitteerd residentende binnen Amsterdam.

Het Schapenburgerpad bestond reeds in 1734. Op 10 september 1734 kocht Hermanus Hano van Mr. Cornelis Backer Janszoon, Secretaris van het Edele Mo. Collegie ter Admiraliteit te Amsterdam, een perceel grond met toebehoren, omfattende een sloot (Vaartsloot) met naastgelegen pad en aanliggende warmoeziersgronden. De ingang van het pad lag buiten de Leijdsche Poort aan de toenmalige Buitencingel, ter hoogte van de huidige kruising Vossiusstraat en Hobbemastraat. Na het overlijden van Hano werd bij akte van 15 januari 1752 zijn boedel verdeeld onder zijn dochters Jannetje en Hermina Hano. Alstoen werd die grond verdeeld in 25 erven, 'beginnende voor van de buyten-Cingel tot

Dezelfde hoek, nu met het nieuwe Parkzicht uit 1895-96, van wat grotere afstand gefotografeerd (Foto uit verzameling van J. Wagener)

agter aan de Tuyn No. 25 voor alle de tuynen gemeen zijn sal, van welke tuyn No. 25 de Eygenaar het pad ter breedte in eygendom alleen sal behouden.' Daarmede werd het pad onverdeeld gezamenlijk eigen-

keren getracht de rechten op het pad over te nemen. Met hun voordracht van 2 januari 1888 stelden burgemeester en wethouders de gemeenteraad reeds voor hen te machtigen ten behoeve van de

gemeente kosteloos te aanvaarden de rechten die de eigenaars der aan het Schapenburgerpad gelegen terreinen op dit pad bezitten. Mede naar aanleiding van een adres met bezwaren van aangeërfde/Commissaris Wente besloot de gemeenteraad op 25 januari 1888 tot verwerping van het voorstel van burgemeester en wethouders, zulks met 19 tegen 14 stemmen. Burgemeester en wethouders konden zich bij die nederlaag niet neerleggen en besloten daarop zwaarder geschut in stelling te brengen. Op 8 augustus 1889 stelden zij de gemeenteraad voor om de medewerking van 'Hoger Bestuur' in te roepen tot ont-eigening van het pad. Immers: 'Eene zoodanige "eenigszins landelijke enclave, tusschen straten ingesloten", gelijk het Schapenburgerpad door een lid Uwer Vergadering is genoemd, behoort in het publiek belang zoo spoedig mogelijk te worden opgeruimd. Het pad ontsiert het stadsdeel in hooge mate; het verkeert in ongunstigen toestand met betrekking tot den afvoer van faecaliën.' Op 12 maart 1890 werd ook deze voordracht door de gemeenteraad verworpen, met 27 tegen 3 stemmen. De toenmalige plannen tot de bouw van nieuwe huizen aan de noordzijde van het pad, waartoe het pad tot 12 meter zou dienen te worden verbreed en een openbare straat zou dienen te worden, waren hiermede van de baan. Naar de mening van de raad zouden de nieuwe huizen te dicht bij de huizen aan de Vossiusstraat komen.

In die jaren speelde tevens een kwestie die voor flink wat publieke opschudding zorgde: 'de schutting van Wente'. De Amsterdamsche

Omnibus Maatschappij was de aanstichter. Deze voorganger van onze gemeentelijke elektrische tram had reeds in 1881 zonder overleg met de aangeërfden/eigenaren rails gelegd op een gedeelte van het pad, dat thans deel uitmaakt van de Hobbemastraat. Op dit traject ging een paardetram rijden tussen Leidseplein - later Dam - en P.C. Hooftstraat. Aangeërfde/Commissaris F.H. Wente kwam hiertegen in actie. De zaak kwam voor het Gerechtshof van Amsterdam. Bij arrest van dit hof werd de Amsterdamsche Omnibus Maatschappij (A.O.M.) veroordeeld tot het wegnemen van de illegaal gelegde rails op het pad en het in de oorspronkelijke staat terugbrengen van het desbetreffende gedeelte. Dat arrest werd door het hoogste rechtscollege van het Koninkrijk der Nederlanden, de Hoge Raad, bevestigd op 9 maart 1888. Een poging om een schikking tussen partijen tot stand te brengen mislukte, waarop Wente op 15 mei 1890 de Hobbemastraat langs de grens van het Schapenburgerpad afsloot, waardoor de tramlijn Dam-P.C. Hooftstraat tot ongenoegen van de burgerij werd onderbroken. Tegen alle protesten in handhaafde Wente - een echte Schapenburgerpadder - de schutting meer dan twee jaar, tot 2 juni 1892. De tramlijn werd daarom verlegd via de kruising Stadhouderskade-P.C. Hooftstraat. Ten behoeve van de aanleg van de Hobbemastraat in zijn huidige vorm werd daarna een gedeelte van het Schapenburgerpad onteigend.¹

Thans

De jaarlijkse vergaderingen van de aangeërfden worden sedert 1910 op

het gemeentehuis gehouden, zijnde het domicilie van de gemeente als één van de aangeërfden. Voordeel hiervan is, dat hieraan voor de aangeërfden geen kosten zijn verbonden. Vóór 1910 vergaderde men onder andere in Herberg Maltha op de Buitencingel, Herberg Buitenhof op de Overtoom, café Parkzicht (thans Parkhotel), het Polderhuis aan de Wetering en Hotel Americain. De alcoholische consumpties kwamen toen uiter-

ons amsterdam 3
jg. 36, nr. 1

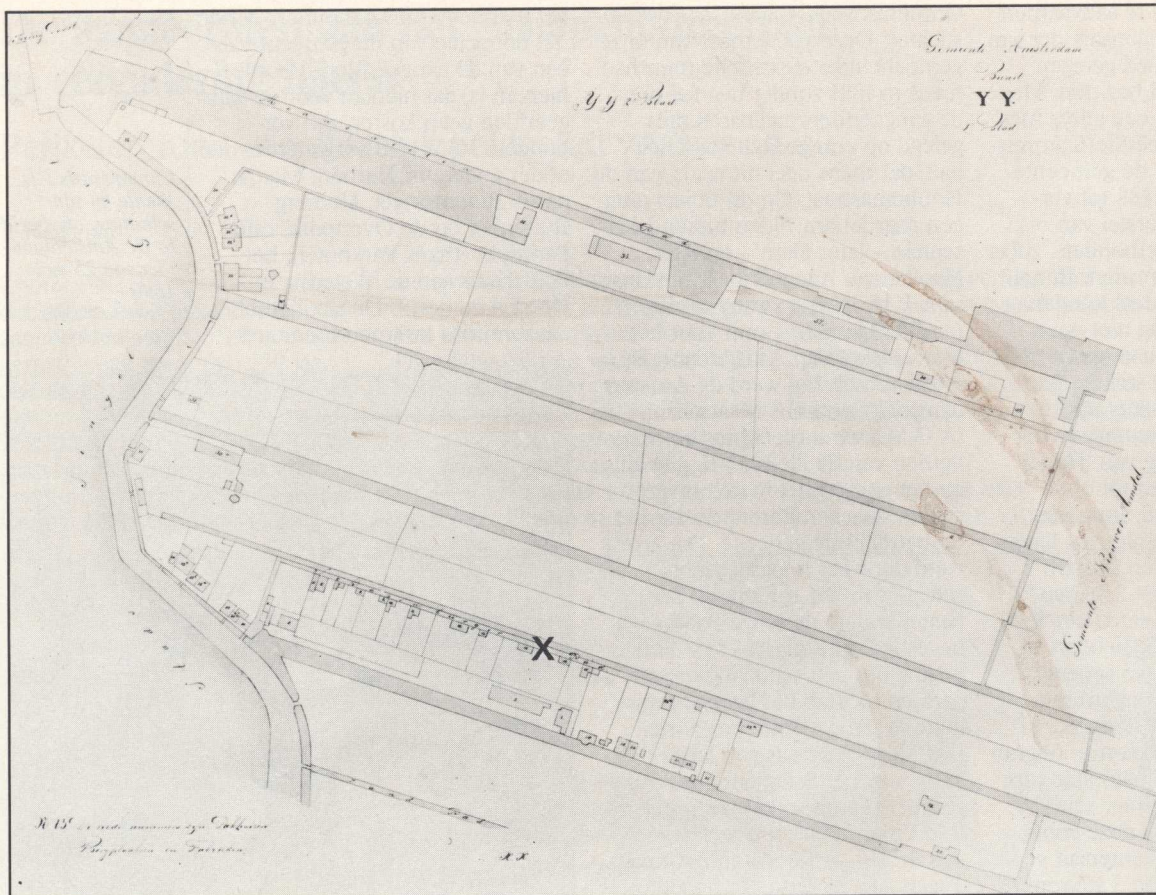
Commissaris F.H. Wente bij zijn schutting, afgebeeld in De Amsterdamer van 25 mei 1890 (Tekening door J. Braakensiek)

aard ten laste van de 'gemeene cassa' van het pad. In 1782 werd hiervoor 9 gulden betaald.

Wij gaan nu snel terug naar de reeds in de eerste alinea genoemde vergadering van 1982. Volgens ingewijden is de opkomst aanzienlijk groter dan normaal. Kennelijk verwachten de aangeërfden, dat er belangrijke besluiten genomen dienen te worden. De aanwezigen vragen zich af, of de nieuwe gemeentelijke Commissaris - Wethouder Jan Schaefer - wel zal kunnen komen. Uit de couranten heeft men namelijk vernomen, dat de onderhandelingen omtrent de vorming van een nieuw college van burgemeester en wethouders nog steeds niet zijn afgerond, zodat de tijd dringt, aangezien de nieuwe gemeenteraad op 7 september 1982 zal moeten worden geïnstalleerd. Tot opluchting van de aangeërfden betreft de heer Schaefer, vergezeld van enige ambtenaren en terwijl de klok van het voormalige

Het Schapenburgerpad in onze decennia, gezien uit de richting van de Hobbemastraat

Situatie rond het Schapenburgerpad (X) op een kaart van omstreeks 1850. Links de latere Stadhouderskade, boven de Mennonietenloot met -pad op de plaats van het tegenwoordige Museumplein. Naast het Zandpad onderaan kwam later de ingang van het Vondelpark

St. Ceciliënklooster 2 uur slaat, de vergadering.

Nadat de secretaris, die enige oude folianten heeft meegebracht, met de presentielijst is rondgegaan opent Commissaris Schaefer, tevens voorzitter van de Vergadering van Aangeërfden, de zitting. De notulen van de vorige vergadering worden voor kennisgeving aangenomen. Desgevraagd deelt de voorzitter mede, dat het wederom niet mogelijk is gebleken om met alle rechthebbenden tot overeenstemming te komen inzake overdracht van het pad aan de gemeente.

Commissaris Schaefer deelt vervolgens mede, dat het beheer van het pad ingevolge de Conventie van 19 november 1782 is opgedragen aan 3 Commissarissen en dat heden in 2 vacatures dient te worden voorzien. Dat het Schapenburgerpad thans nog steeds door Commissarissen wordt beheerd is, zeker voor Amsterdam, een unieke situatie. De Conventie voorziet uitgebreid in de wijze van benoeming van de drie Commissarissen uit de aangeërfden 'doch zullen hier van uitgesloten en geëxcuseert zijn en blijven de eigenaren der tuinen die vrouwspersonen zijn of dewelke buiten deze Stad woonachtig mogten zijn.'

Van Vliegen en De Vlucht tot Schaefer

In 1920 werd door de Vergadering besloten, dat één Commissaris, tevens Voorzitter van de Vergade-

ring van Aangeërfden, door de gemeente zou worden aangewezen en dat de beide andere Commissarissen door de vergadering voor de tijd van twee jaar zouden worden benoemd. De vergadering was van oordeel, dat de uitsluiting van 'vrouwspersonen' en van niet-Amsterdammers geacht kon worden niet meer van toepassing te zijn.

De gemeentelijke Commissaris, een wethouder, vertegenwoordigt de gemeente Amsterdam als (bloot) eigenares van in erfpacht uitgegeven grond aan het pad. Bekende Amsterdamse wethouders hebben als Commissaris gefungeerd. Onder andere Wilhelmus Hubertus Vliegen (W.H. Vliegenbos), Willem de Vlucht, de latere burgemeester (Burgemeester De Vlughtlaan), Salomon Rodrigues de Miranda (De Mirandalaan), Jan Bommer (Jan Bommerhuis), Joop den Uyl, de latere minister-president, Roel de Wit, de huidige commissaris der Koningin in Noord-Holland, en Han Lammers, thans landdrost. De aanwijzing van Jan Schaefer vond plaats bij besluit van burgemeester en wethouders van 23 april 1982.

De heren G. van den Brink en R.H. Broekhuijsen worden vervolgens als Commissaris benoemd. In het verleden is het voorgekomen, dat een aangeërfde weigerde een benoeming als Commissaris te aanvaarden en eveneens weigerde de verschuldigde boete

van zes gulden te voldoen; 15 aangeërfden hebben toen elk 40 cent betaald.

Dan is aan de orde de beëindiging van het penningmeesterschap van de heer H.J. Deenik, makelaar o.g., nu in ruste. De aangeërfden zijn aangenaam verrast, dat de 'gemeene cassa' van het pad thans bijna f 9900,- bevat. In 1963 constateerde Commissaris Den Uyl bezorgd, dat het saldo in kas met maar liefst f 60,- was achteruit gegaan. De heer Deenik wordt uitvoerig bedankt voor zijn werkzaamheden gedurende bijna 30 jaar, zulks geheel belangeloos. Hij ontvangt als geschenk het boek 'Amsterdam wat een stad' van de bekende historicus Ton Koot. Wij herinneren ons, dat een plan uit 1906 om een nieuw hek aan te brengen voor ten hoogste f 1223 door een aangeërfde veel te mooi werd bevonden en dat deze het ongewenst achtte, dat de aangeërfden zich daarvoor in schulden zouden steken. De cassa bevatte toen f 669,24. De toenmalige penningmeester, die het plan had ingediend, was beledigd en wenste staande de vergadering te bedanken. 'Het geeft hem waarlijk niets dan last.' Met moeite kon hij tot andere gedachten worden gebracht. Vervolgens besluit de vergadering de heer H.G. Potma tot penningmeester te benoemen.

Pad, riool en hek

De vergadering gaat nu spannend

worden! Aan de orde komen de huidige staat van het pad, riool en toegangshek en het treffen van voorzieningen ter zake. Vastgesteld dient te worden, dat de Commissarissen al 200 jaar een vrijwel hopeloze strijd voeren om ter plaatse een enigszins bevredigende situatie in stand te houden. Evenals in 1899 is de vraag: 'Hoe is het mogelijk verbetering te brengen in den toestand van het pad? De groote moeilijkheid is gelegen in het feit, dat de geldmiddelen niet in gunstige omstandigheden verkeren.'

Uit de schouw van Commissaris Schaefer en enige ambtenaren is gebleken, dat het illegale parkeren op het pad grote vormen heeft aangenomen, dat het hek aan de Hobbemastraat wederom is vernield en dat het pad vele kuilen vertoont. Ook ligt er veel puin en afval. Gelukkig zijn er voor wat het particuliere riool in het pad betreft dat de aangeërfden zouden behoren te onderhouden, geen problemen. Het functioneert weer goed dank zij ingrijpen van de gemeente omdat men niet-aangeërfden niet de dupe kan laten worden van de gevolgen van een antieke beheerssituatie.

De Conventie van 1782 bepaalt 'Dat niemand op het padt zal mogen of doen kruien, met kruiwagens of met sleden, en paard zal mogen rijden, ossen, koeijen of diergelijken zwaaren beesten daar op laten loopen of doen overgaan, telkens op de verbeurten van drie guldens voor de gemeene cassa, uitgezonderd alleenlijk Pieter Spruit en Paulus Spruit, warmoessiers (doch de laatste alleen bij vergunning) of dezelve successeuren in der tijd mede warmoessiers zijnde, welke met een kruiwagen zullen mogen kruien doch alleen maar wanneer des winters de sloot door ijs onvaardbaar en het ijs niet sterk genoeg is, om een ijsslede te dragen, en anders niet'.

Op grond van deze bepaling zijn in de loop der jaren heel wat hekken en palen ter wering van voertuigen geplaatst.

Commissaris Schaefer toont de vergadering een schets van een nieuwe afsluiting, ontworpen door de aanwezige ingenieur Kwak, waardoor autorijden op het pad absoluut onmogelijk zal worden. De aangeërfden zijn duidelijk onder de indruk. Het ei van Columbus lijkt te zijn gevonden. Wat zal zo'n hek echter wel niet gaan kosten? De voorzitter stelt voor het hek door de gemeente te doen aanbrengen als geschenk ter gelegenheid van het 200-jarig bestaan van de Conventie en het pad op eenvoudige en goedkope wijze te doen egaliseren ten laste van 'de gemeene cassa'. De verga-

dering besluit met algemene stemmen conform het voorstel. Men betuigt zijn tevredenheid met het door de gemeente gemaakte gebaar. Wederom blijkt hoe verstandig het is geweest om een vaste gemeentelijke Commissaris te benoemen.

Bij het egaliseren van het pad moet uiteraard rekening worden gehouden met de bepaling 'Dat het padt met puin zal worden verhoogt schuin afwaterende na de slootkant en met zand, schulpen, run, hamerslag of andere specie na goedvinden der gezamentlijke eigenaaren zal worden opgedaan en verciert echter niet op de eene plaats met schulpen en op den andere met hamerslag, maar egaal het gantsche padt met dezelve specie'.

De Vaartsloot langs het pad is aan het einde van de 19e eeuw gedempt en vervangen door een gemetseld polderriool. De Commissarissen behoeven dus niet

financiële consequenties zijn gelukkig gering. Alleen de secretaris maakt een bezorgde indruk. Hij verwacht problemen en denkt daarbij aan de tientallen auto's op het pad en hoe die te verwijderen zonder machtsmiddelen. De oude folianten, behorende tot het oudste niet-afgedane dossier ten stadhuize, voorzien daar niet in.

Scholieren maken hek: tegen auto's en volk van laag allooi

In het najaar van 1982 wordt koortsachtig gewerkt aan de uitvoering van de genomen besluiten. Op initiatief van Commissaris Schaefer wordt de Vereniging Amsterdamse Bouwbedrijven bereid gevonden de werken zoveel mogelijk belangeloos te doen uitvoeren. Zijn plan om het hek c.a. als 'leerlingenproject' te doen uitvoeren door de Technische School Concordia Inter Nos wordt enthousiast ontvangen. Men kan

Het hek in uitvoering, december 1982
(Foto N.V. Het Parool, Frans Nieuwenburg)

meer 'hun devoir aan te wennen om deze sloot in een staat van bevaarbaarheid te onderhouden zo dat dezelve tot de buitencingel toe (gelijk het behoort) kan bevaaren worden, met een ordentelijk geladen praam'. Een jaarlijkse besparing van 2 gulden, prijspeil 1813.

Vervolgens wordt onder andere nog besloten, dat de Commissarissen de buurt door middel van een voorlichtingsbrief van de uit te voeren werken op de hoogte zullen stellen. De scheidende penningmeester wenst de Commissarissen veel succes toe bij het beheer en de verbetering van het pad. Kwade tongen beweren, dat zijn woorden een enigszins ironische klank hadden.

De voorzitter sluit daarop de vergadering en verlaat gehaast het vertrek om de college-onderhandelingen voort te zetten. De aangeërfden maken een voldane indruk. Er zijn belangrijke besluiten genomen, de sfeer was uitstekend en de

eindelijk eens iets leuks maken, dat niet direct daarna moet worden afgebroken. Op 7 oktober 1982 wordt de voorlichtingsbrief verspreid hetgeen leidt tot vele positieve reacties. Vrij algemeen vindt men, dat er aan de 'verloedering' van het pad nu snel een einde moet worden gemaakt. Op het onverlichte pad zouden door volk van laag allooi afkeurenwaardige dingen gebeuren. Van het aanstellen van een 'onbezoldigd rijksveldwachter' is allang geen sprake meer. Ook is het reeds lang geleden, dat door Commissarissen een oppasser werd aangesteld 'om des Zondags, inzonderheid na de middag, jongens of ander volk, welke baldadigheden aan het padt, boomen of tuinen zoude doen, daar af te houden en te doen afgaan, ten koste van de gemeene cas.' In 1793 was hiermede reeds een bedrag van f 10,10 gemoeid.

Dat enige personen die belang hebben bij parkeren, tegen zijn is

onvermijdelijk en bekend. Hun wordt al dan niet via een ingeschakelde advocaat te kennen gegeven, dat de besluiten onherroepelijk zijn. De Commissarissen bezwijken niet voor een dreigement inzake het voeren van een kort geding. Zij kennen immers het vorengenoemde arrest van de Hoge Raad.

De secretarissen van het pad en de Vereniging Amsterdamse Bouwbedrijven, de heren Hageman en Post, hebben vrijwel dagelijks contact omtrent de uit te voeren werkzaamheden. Geplaatste borden 'Verboden toegang/uitvoering werken' worden al snel door onverlaten gestolen. Daarop wordt met de egalisering van het pad begonnen. Het parkeren is aanzienlijk teruggelopen mede omdat Commissaris Broekhuijsen vrijwel dagelijks ter plaatse voorlichtingsbrieven verspreidde. De eigenaren van enkele auto's en een caravan moeten worden achterhaald via de Rijksdienst voor het Wegverkeer en worden gelast hun voertuigen weg te halen met de waarschuwing, dat het eventueel wegtakelen over het hek heen 'goud geld' gaat kosten. Voor zo'n dreigement blijkt men gevoelig te zijn.

Commissaris Van den Brink en de genoemde secretarissen beletten beurtelings, niet geheel zonder gevaar van letsel, aanrijdende automobilisten het pad op te gaan. Het uitleggen van de juridische situatie

is niet eenvoudig. Op 16 november moet de bekisting van de betonnen muren van het hek worden gesteld doch wordt weer een auto gesignaleerd. Door de medewerking van de politie wordt deze auto weggehaald en kunnen de werkzaamheden worden voortgezet. Het pad is nu blijvend autovrij.

Tijdens de uitvoering van de werkzaamheden worden de leerlingen van Concordia Inter Nos vanwege de directie van het Parkhotel van dranken voorzien, hetgeen zeer op prijs wordt gesteld. Zou men weten, dat de aangeërfden vroeger nog in het oude café Parkzicht hebben vergaderd?

De behoefte aan briefpapier doet zich gevoelen. Op verzoek van de Commissarissen verklaart de heer H.O.M. Salden, een gerenomeerd grafisch ontwerper, zich bereid om belangeloos briefpapier te ontwerpen. Het briefpapier is voorzien van een vignet, voorstellende een 'ramshoorn' en wordt alom bijzonder geslaagd bevonden. Op 13 december 1982 is het hekwerk gereed. In de gemetselde muren zijn de letters C.I.N. (Concordia Inter Nos) aangebracht. De Commissarissen oordelen, 'dat de poordt in een goede smaak is hersteld'. Enige dagen daarna worden de leerlingen en hun lerarep door Commissaris Schaefer getraceerd op een kerstkrans, welke vergezeld is van een hartelijke dankbrief op het nieuwe briefpapier. Het trottoir van de Hobbemastraat, dat veel

van het autoverkeer heeft geleden, wordt keurig hersteld. Vervolgens wordt een grote hoeveelheid puin, afval en bladeren van het pad weggehaald en de verharding bijgewerkt.

De rust keert weer op het Schapenburgerpad. Aan de regelmatige bezoeken van de Commissarissen Van den Brink, Broekhuijsen en Schaefer en de overige betrokkenen is een einde gekomen. En terwijl zij zich aan hun normale werkzaamheden wijden wacht het Schapenburgerpad gelaten af wat de toekomst zal gaan brengen.

¹ Deze kwestie is in ander verband en summier al eens behandeld in Ons Amsterdam, jaargang 10, maart 1958, bladzijden 82 en 83.

Het Schapenburgerpad achter het hek, 9 februari 1983
(Foto Bert Brand, Dienst Ruimtelijke Ordening)

(Afbeldingen uit Atlas Gemeentelijke Archiefdienst, tenzij anders vermeld)